

Poezie, kultura a civilizace

Rédey, Z., Pariláková, E., Režná, M., Zlatoš, P.: Priemet súčasných civilizačno-kultúrnych trendov do slovenskej literatúry. Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra 2008.

Čtyřidlná kniha čtyř nitranských autorů mladší generace spjatých s nejnovější činností tzv. nitranského týmu – dnes fungujícího v rámci Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie – svědčí o výrazných posunech v činnosti tohoto seskupení, i když je tu patrný i silný prvek kontinuity. Jestliže zcela nepřijmeme tezi E. Plesníka o jakési dichotomii nitranského uskupení od samého počátku (Miko kontra Popovič), neboť Mikova vědecká činnost byla více než rozeklaná a metodicky a metodologicky přece jen pluralitnější, než se nyní zdá, mezi čtyřmi autory jsou tu rozdíly ještě podstatnější, i když je spojuje tematický okruh. Zatímco Zoltán Rédey staví své studie o poezie psané zkušeným perem na rozporu tradicionalismu a tzv. postmoderní modalitě, resp. na záznamu kontra autoreferenci, Eva Pariláková sleduje v poezii – víceméně přesvědčivě – průnik civilizačně kulturní reality do jazyka básně (Erik Jakub Groch), Miroslava Režná se koncentruje na estetiku výrazu v nové tvorbě na materiálu literární soutěže Poviedka z let 1996-2005 a Peter Zlatoš hledá průměty civilizačních a kulturních procesů v povídkové tvorbě Michala Hvoreckého.

Především si autoři vybrali ze slovenské literatury to, co takřkajíc „letí“, co je opravdu „in“: nakolik je to však „in“ vývojově, lze dnes říci jen těžko. Z dějin literární kritiky a vědy si pamatujeme, že větší metodologické zisky poskytoval materiál outsiderů nebo autorů stojících mimo velký diskurs (patří k nim skutečně E. J. Groch?) nebo v „druhé či třetí řadě“ (V. Kostřica) nebo jdoucích „proti proudu“. Největší rozhled tu má Rédey a také jeho závěry jsou statisticky a argumentačně nejpřukavější. Umí již na počátku od sebe odlišit civilizační poezii typickou pro celé 20. století od průniku civilizace a kultury do poezie přelomu 20. a 21. století. Zdůrazňuje tu vyostřené skupinové a generační vidění, spojené např. se skupinou soustředěnou kolem nakladatelství Petera Šuhaje Drewa a srd (90. léta 20. století; mj. Andrej Hablák, Nóra Ružičková, Michal Habaj, Peter Macsovszky, sám Peter Šuhaj) a známé jako „textová generácia“, v níž objevuje svět informační a mediální technologie, marketingu apod.

Podle postoje k novým civilizačně kulturním proudům a lidské identitě, tj. často podle procesů souhrnně a jistě ne zcela přesně zvaných globalizací, dělí Rédey poezii na tradicionalistickou a postmodernistickou (je to dělení podle mého soudu velmi schematické, zbytečně vyostřené kontrastní). Do první skupiny zařazuje dnes již zvěčnělého pretendenta na Nobelovu cenu Milana Rúfuse (motivy konce tradiční evropské kultury, básník coby prorok); k této linii se podle autora hlásí i „politika“ časopisů Literárny týždenník, Slovenské pohľady a Kultúra (Štefan Moravčík, Pavol Janík a další): ne zcela s tím souhlasím, jsou tam i polohy vnitřně diferencovanější, často přímo politicky). Mezi již uváděnými postmodernisty najdeme i polohy mytizující a tematizující nový věk; je tu patrný i subverzivní vztah k axiomatům národní tradice (katolíci, minulostní dimenze a naplno se otvírající generační propast a past; základním nástrojem je tu intertextualita vztahující se jak k národní, tak k sociální tradici poezie. Ještě zajímavější je další vývoj Osamělých běžců, např. Ivana Štrpky a Ivana Laučika; za ještě zásadnější pokládá Zoltán Rédey Štefana Strážaye jako skoro nejcitlivějšího k jemným posunům civilizačního bytí. V druhé části svého diptychu si

Rédey všímá básnické tvorby jako živého panoramatu až k autoreferenčnosti básnického textu (Macsovszky).

Eva Pariláková sleduje tvorbu Erika Jakuba Grocha koneckonců i jako projev životního stylu (Nosenie, 2005); v básni si Groch vytváří prostorové přírodní ukotvení a buduje představu lyrického člověka (ambivalence výrazů stehlík, imelo, lieska, lopúch), přičemž tu pozoruje pohyb od úvahy k účasti a basni-hlubině (pastýř, poutník). V další části studie o jednom autorovi badatelka tematizuje samo psaní („písanie“) jako čekání a očekávání, přijímání a arch buničiny: „Archetypálna skutočnosť písania sa v Grochovej básni odkrýva oddelením sa od súčasnej civilizácie a návratom k prírodnému a rudimentárnemu svetu“ (s. 78). V třetí části se autorka zabývá „in“ jako civilizačně kulturním fenoménem současnosti, a to opět v díle E. J. Grocha, přičemž nachází různé projevy v jazyce jeho básník (forma infinitivu/neurčitku) až po „bazální symboliku motivů“ (uspořádání výrazů kříž, strom, pole aj.), a k tomu, co je „out“.

Miroslava Režná na výše uvedeném materiálu ukazuje tematizaci opozic odcházející – přicházející, staré – nové a motivy konverze (povídka Olivera Bakoše *Nanebovstúpenie marxistky Běžovej*), feminismu, drog, homosexuality, agrese a duševní poruchy; ve sféře výrazových prostředků je to nejen touha po novém, ale i potřeba nové identity a ukotvení (hra, např. hra s žánrem, hra s tradicí, hledání druhé identity). Na povídkách M. Hvoreckého zjišťuje Peter Zlatoš reflexi zmanipulovaného prostoru a takřka nemožnost projevů lidské autenticity.

Zůstávají „naše dvě otázky“: *Quo vadis, slovenská literaturo?* A ovšem *Quo vadis, slovenská literární věda, resp. kritiko, historie a teorie?* Na první odpověděli sami autoři, tedy že *nilhil novi sub sole*. Od identifikace s novým, hledání nového jazyka až po pronikání k hlubině jazyka a bytí a průniku básně a lidského bytí až po pesimistickou bezvýchodnost současnosti. Na druhou si umí odpovědět sám čtenář a moje odpověď je, že se rozvíjí nový pohled metodami, jež však zcela nové nejsou ani být dost dobře nemohou. Pod povrchem jazyka dnes přijatelného diskursu se tají stará ideografie, tematologie/látkověda/dějiny tématu (Stoffgeschichte), poetika a stylistika na pozadí výrazové estetiky nitranské školy s pragmatickou poetikou tradiční i novější. Určitá živost, otevřenost a střídmost, vědomí souvislostí, tedy jistá míra pokory, jsou vývojovou výhodou této mladší slovenské literární kritiky a vědy oproti některým jejich českým vrstevníkům.

Ivo Pospíšil